

אָפּר גַּדְלִיָּה הַנַּחְתוּם

(סיפור)

מאת יהושע בר-יוסף

בפתח הסימטה שהובילה אל בית-מלאכתו של רודריגו גלנטי עמד תנורו של גדליה הנחתום. תנורים כשל תנורו של גדליה היו פזורים לעשרות על פני סמטאותיה של צפת. עקרות הבית היו לשות פעמיים שלש בשבוע את העיסה לצרכי הבית, ונער-שליח של הנחתום היה הולך מבית לבית ולוקח את העיסה בתבניות של פח ונחושת ומחזיר את דברי-המאפה. במשך היום היה הנחתום מבעיר עשרה תנורים, וכל עקרת-בית כבר ידעה את יומה ותנורה הקבועים. זריזות שבהן היו נמנות על התנורים הראשונים שאשם לזהטת והככרות יוצאות מהן שחומות ואפיוות כל-כולן; עצלניות שבהן היו מסתפקות בתנורים המאוחרים יותר. עקרות-הבית היו שולחות אל הנחתום כל דבר היפה לתנור מפיתות קטנות עד עוגיות פריכות ומחמין לשבת עד דגים לאפיה. על פי רוב לא הספיק נער-שליח אחד למלא את העבודה המוטלת עליו, שכן לכל תנור היו רשומות מחמש-עשרה עד עשרים עקרות-בית, והנחתום היה מעסיק שנים וגם שלשה נערים או גם מבוגרים לקויים בשכלם שלא הסכינו למלאכה אחרת. הנחתום עצמו היה עובד עבודת-פרך מהשכמת-השחר עד לשעת תפילת מנחה. להסיק עשרה תנורים, להכניס ולהוציא מכל תנור את דברי המאפה — אין זו מלאכה של מה בכך. אולם פרנסתם היתה מצויה ברוחה; שכן תשלומיהן החדשיים של שלשים-ארבעים עקרות-בית הספיקו כדי פרנסתה של משפחה. ולכל נחתום היו לקוחות קבועים כאלה פי ארבעה וחמשה. אילו שאלו לו לגדליה הנחתום בשל מה הוא עובד קשה כל כך? היה מפלבל בעיניו ואינו יודע מה להשיב. יתכן, והרגל של שלשים שנה קשר אותו לתנור במידה שקשה לו להיפרד הימנו. יתכן, ואשתו החולנית הרתוקה זה שנים למיטתה במין מחלה של שיתוק-איברים גורמת לכך שנעים לו לבלות ימיו בעבודה מפרכת ליד תנורו מאשר לשבת באפס-מעשה ליד מיטתה. יתכן, ובתו היחידה, דבורה, גורמת לכך — חלום של גדולה הוא חולם עליה; חתן

* פרק מתוך „סוכת שלום“ שיופיע בקרוב בהוצאת „עם-עובד“.

יקח לה מתוך חבורת אברכי-הפאר של לומדי חכמת-הרזים, ובערימת מטבעות הזהב שצבר לו במסתרים יפרנס את חתנו לכל ימי חייו ויהא שותף בנחלתו בעולם הבא. הרבה דרכים מובילות לגן-עדן, בתוכן דרך העמל הקשה ליד תנור לזהט אם רק כוונה נאה מתלווית לה. בין כך ובין כך גדליה הנחזתם היה שקוע כולו בתנורו בימות-הקיץ הלוהטים כבימות-החורף הקרים, ולשונו אינה מתגלגלת בשיחות-סרק ואינה מגלה את הכמוס בלב.

גדליה עצמו נאה ליד התנור, בייחוד בימות החורף שעה שאור התנור מצית קלסתר פניו ואינו סוחט ממנו זיעתו. שעה זו מקבל פרצופו בעל הזקן השחור והאפור קימעה גוון של נחושת כהה ועיניו מאירות ובת-שחוק של אושר פנימי מהבהב עליהן. הפיח שדבק בנקוביות עורו נבלע היטב בגוון השחום, וכל תנועה משלו ליד התנור נסוכה חן ויופי שבזריזות גמישה. ימים אלה שומעים מנחיריו מין זמזום קליל של נעימות-שבת ונעימות-חג ודעתו בדוחה עליו והוא מגלה אורך-רוח כלפי הנשים הטרדניות הבאות להציק לו בעיני המאפה שלהן שלא עלה יפה. צורה אחרת לו בימות השרב, שבהם הוא רטוב כולו מזיעה וזקנו הארוך נדבק לחזהו השעיר ועיניו העצומות למחצה טובלות בשלוליות של זיעה ופיו קמוץ במין כעס עצור. צורה שלישית לו בבית-הכנסת, שם הוא מתכנס בפיתתו במין שפלות-ברך ואינו מעז להרים כראוי עיניו בפני הבריות ופניו ספוגי הפיח שחורים כשולי קדירה, וצורה רביעית לו בבית שעה שהוא חוזר מתפילת ערבית ומהשעור במשנה ואגדה ששמע בבית-הכנסת ויושב לפת-ערבית עם בתו ליד מיטתה של החולה והוא כל כולו שקוע במין הויה בהקיץ. זה עשר שנים שאשתו דתוקה למיטתה ושוכבת על מקום אחד ללא תנועה, פרט לתנועות עיניה הירקרקות. פניה נשארו צעירים כשהיו, ואפילו נראים צעירים ולבנים יותר בשל מחלתה — עיניה הנאות מבריקות בברק מזור חולמני, ופרק החזה נתון בכתונת לבנה עולה ויורד בתנועה קצובה. עשר שנים שרוי גדליה בלא אשה, וגופו חזק ובריא דמיו רותחים בו. שלא בטובתו מטרידו דמיונו בחלומות קשים ומשונים בעינים שבינו לבינה. מעודה לא נראתה לו אשתו יפה כל כך כבשנים האלה. שעה השחור כמעט והכחיל בגוון של קטיפה כהה, והצטמח והתפשט במין מסגרת רחבה מסביב לפניה החיוורים הנאים. עיניה החולמניות ופיה המתפנק וצוארה הלבן הרך — כל אלה עשו בו שמות. והיא אסורה עליו אף על פי שאשתו היא. מאז נפלה למשכב אין היא יכולה לטבול עצמה כדת וכדין, ואסור לו אפילו לנגוע בידה, ואפילו טבלה — חולה היא, וכיצד יעלה על דעתו עינים שבינו לבינה? יצר-הרע שרוי בבית! חטא והרהורי-חטא אופפים אותו מכל עבר. פעמים רבות כבר עמד להיכנס לביתו של ר' יוסף קארו לשאול עצה מפיו. בודאי היו מתירים לו לשאת אשה שנייה על פניה. אנשים רבים בעירו החזיקו שתי נשים בביתם, אף על פי שדעת הבריות לא היתה נוחה מהם. במקרה שלו, היו הכל מביטים בעין טובה על אשה שנייה... אלא שלבו אינו נותנו אפילו לחשוב כראוי על כך.

ספק בושה גורמת — כיצד יאמר לו לר' יוסף קארו שאדם בגילו שזקנו כבר מאפיר והולך עדין יצרו תקיף בו ומטרידו מנוחה? וספק חובת האשה גורמת — כיצד מסוגל הוא להעלות על דעתו חיים עם אשה אחרת שעה שהיא מלווה אותו במבטים של אהבה וגעגועים ומספרת לו חלומותיה והרהוריה ורחשי-לב כמוסים הגואים בה בשכיבתה הכפויה יום ולילה? לא נשאר לו אלא להילחם ביצרו ולהשכיח טרדות הלב בעבודה הקשה שליד התנור ובשינה הכבידה היורדת ובאה עליו בשל עייפותו היתירה. התנור שורף ומכלה גם את האש שבדמיונו עצמו.

אף על פי כן באים עליו רגעים קשים כאילו היה בחור בן-עשרים מתייסר בייסורי-עבירה ולא אדם בשנות הארבעים. נוסף לכך זימן לו השטן אותה אלמנה נאה שטיפלה בשכר באשתו החולה. מסעודה נתאלמנה מבעלה כחמש שנים לאחר נישואיה ועדיין לא מלאו לה שלשים שנה. היא פירנסה עצמה ושני ילדיה בעבודה בבתי זרים. חסונת גוף ובעלת פנים עגולים בהירים מפיקים טוב-לב היתה עושה עבודתה בשקט ובצניעות. כמעט ולא שמעו מלה יוצאת מפיה. תמיד הבהבה בת-שחוק על פניה המאירים. היא כיבסה את כלי-המיטה של אשתו החולה, רחצה אותה, סירקה שיערה, בישלה במטבח ועשתה כל עבודה קשה אחרת בבית. והכל במאור-פנים ובמין קלות של שעשוע. מאז באה לעבוד בביתו של גדליה הפסיקה כל עבודותיה בבתי אחרים, שכן הרויחה אצלו כדי מחייתה הצנועה. בתו דבורה עזרה על ידה, וריעות טובה שכנה בין השתיים. לא אחת היתה מסעודה מביאה לו לגדליה תבשיל לארוחת-צהרים. הוא היה פורש מן התנור, מתישב על גבי ערימה של שקים ואוכל את התבשיל הטעים במתינות; וכל אותו זמן יושבת מסעודה למרגלותיו, ממתינה כביכול לצלחת המרוקנת, ולאמיתו של דבר יושבת על מקומה ומסתכלת בו מתוך הנאה שבהערצה. עיניה השחורות גדולות ופקוחות לרווחה, חטמה הארוך המחוטב נאה מרחרח בלי-דעת כמריח את דמותו ואת תנועות פרצופו ואף קול לעיסתו, שפתייה האדומות המלאות משורבבות במין בת-שחוק טובה בעלת משמעות כמוסה, וכל כולה מוכנה ומזומנה למסור נפשה עליו מכל אדם אחר בעיר. הולכי-רכיל בסביבה כבר רמזו רמזים משתמעים לשני פנים בענין זה, שכן מאז באה לעבוד בביתו של גדליה דחתה בתוקף כמה הצעות של שידוכים טובים.

לא אחת היה גדליה מהרהר בה במסעודה ובאותה הבעה של התמסרות-הנפש שעל פניה. אילו לקח אשה שנייה על אשתו היה לוקח את מסעודה. אילו מתה עליו אשתו חסידה-לילה, היה כונס את מסעודה. אלא שכל אותם דימויים והרהורים של עבירה היו בגדר עניני סרק שאין משנים ממעשיו של אדם כמלוא נימה. גדליה נלחם ביצרו ובהרהוריו באותה תקיפות וזיוה שנלחם בה בתנור. הוא קיבל את עינויי החלום והרהורי-הסרק כגזירה מן השמים, ממש כשם שקיבל ללא מורת-רוח את עבודתו הקשה כנחתום. אדם מישראל ממלא בנפש הפצה את חייו שעוצבו בידי אביו שבשמים, ואין טעם ואין הגיון בפריקת

עול. אדרבא, לפעמים חביבים עליו ייסורים אלה בשל הסוד המתוק שבכמיסותם מעיני בשר-ודם.

תנורו של גדליה היה מאז ומתמיד כמין אבן-שואבת לילדים תושבי הסימטאות הסמוכות. ריחו של לחם רדוי מן התנור הלוהט משך לבם של הילדים בכל ימות השנה; מראה הלהבות הקטנות החולות המקפצות כמיני רקדניות זעירות על גבי הגחלים הלוהטות קסם אף הוא בימים שאין שמש לוהטת בחוץ; וחמו של התנור נעם במיוחד בימות החורף, למעשה מסוכות עד פסח. בכל עונה ועונה היו באים הזאטוטים מרחרחים בחטמיהם המלוכלכים או תוקעים עינים גדולות תמהות בפתחו של התנור או פושטים ידים קרות לעבר האויר החם, כאילו באותה תנועה של הושטת-יד הם מגבירים את מידתו של החיים הנספג לקרבם. גדליה היה רואה בעין יפה את הילדים הנדחקים לתנורו ואינו גוער בהם כדרכם של נחתומים אחרים. חביבים עליו הפרצופים הצעירים מלאי הסקרנות הבראשיתית שמראה של אש הוא להם בבחינת גילוי מתמיד. בלי דעת ראה בהם בזאטוטים הללו את ילדיו עצמו שלא באו לעולם בעטייה של אותה מחלה משונה שפקדה את אשתו. רק בת אחת ילדה לו, והיא גדלה בקומה ובמראה משנה לשנה ויצאה מתחום הילדות, ואין בה עוד משום פיצוי לילדים החסרים. קירבה מיוחדת נוצרה במרוצת השנים בין גדליה לבין ילדי הסימטאות הסמוכות — אותה קירבה הבאה בין גדולים לקטנים שעה שהראשונים רואים בהם בקטנים את הבגרות החבויה בהם, והאחרונים רואים בהם במבוגרים את קוי הילדות שעוד נשתיירו בהם. גדליה היה משיב בכובד-ראש לשאלותיהם של הזאטוטים בעיני האפייה והגחלים הלוהטות ולפעמים אפילו נותן להם לדות משהו מתוך התנור. לא בכדי נהגו אמהות להביא אתן ילדיהן אל תנורו של גדליה. על הילדים שהיו כרוכים אחרי תנורו של גדליה נמנה גם ישראל נג'ארה. הוא היה תמיד הרועש שבחבורה או השקט שביניהם. בשעה של השתובבות היה מורח פניו עצמו ופניהם של חבריו בשיירי הקמח שעל הרצפה ובפיח השחור שבסביבות התנור ומצייר על הפרצופים הילדותיים מיני מסכות מבהילות ויוצא עמם לסימטאות הסמוכות ומרעיש עולם ומלואו במשחקי שודדים ובמשחקי מלחמה. כל כמה שגערו בו לא הועילו כמלוא הנימה, אולם ברוב המקרים היה נכנס לבית התנור במין שקט של יראת-כבוד, מתישב כמתחבא בפניה לחוקה ומחכה באורך-רוח לפתיחתו של פתח-הברזל הקטן כדי שיוכל להזין עיניו במראה האש מבפנים. היתה זו מין דיסה לוהטת נתונה בדפני התנור במעגל שבאמצעותו נחשפת רצפת אבנים חלקות מבזיקות גצים גצים זעירים כמיני כוכבים נצתים וכבים ומשמיעים קול פקיקה דק מן הדק. האש שנדלקה השכם עם שחר בזרדים דקים-יבשים ונתמלאה בפחמים דקים, נערמו עליה במשך היום ערימות ערימות של גפת — אותם גלעיני זיתים מרוסקים בין אבני בית-הבד שנראו כאילו נסחטה מהם הטיפה השמנונית האחרונה, לאחור גיפות הגחלים הלוהטות היו מתחילות לקפץ במעגל הלהבות קטנות, כמיני

בריות ללא ראש ובעלות כרס רחבה ורגלים זעירות בלתי מפורדות לשתים, מקפצות מימין לשמאל ומשמאל לימין וחוזר חלילה. גוון של כסף כחלחל וארגמני כאחד עטף כל ברייה מקפצת, ואפר של כסף לווהט נתרפד לאטו בשולי המעגל. הילד החולמני היה רואה בו בתנור שולי שמים גדלקים עם שקיעה בצבעים חדשים מקטעי נשימה. כל פעם נראו לו הצבעים שונים מבפעם הקודמת, כשם שגווני השקיעה נראים תמיד חדשים ושונים מתמול שלשום. התנור נתן לו לילד את שכיסה ממנו החורף בענניו השחורים הכבדים שרבצו בלי הפסק על פסגת הר-מירון והסתירו את מראה השקיעה מעיני הבריות. מה שחסר לו לתנור — גלגל השמש המאדים ומחורר ותופח ועולה ככל שהוא שוקע כלפי מטה. אולם בעיני הילד נראה המעגל הלוהט כולו כמין גלגל שנתקלף מתוך עצמו והוא תופס ועולה ואינו שוקע כלפי מטה.

כל ילד בעל דמיון קשה לו להתרגל לאותו פלא ששמו אש, והוא נמשך אליו בכל צורותיו כבחבלי-קסם. תמהונו של ישראל נגיאה היה חריף יותר ומומושך יותר. אש זמים ושמים פתוחים מעל לראש היו שלשת הפלאים שלא נתנו לו מנוח. כל מגע של תחושה או של מחשבה עם כל אחד ואחד מהם היה מעביר בגבו אותה צמרמורת ענוגה לטפנית שהיתה מנת חלקו מאז עמד על דעתו.

לתחושת האש שבתנור ועל הכרוך בה נתלוותה חוויה אחרת מימי הילדות — דבורה, בתו של גדליה הנחתום.

דבורה צעירה ממנו בשנתיים, ומאז עמד על זכרונו הריהי כרוכה אחריו בלב ונפש. עוד בהיותם זאטוטים מתלכים על רגלים חלשות, די היה לה לדבורה להיתקל בו כדי שפרצופה המנומש יתלקח במין חדות פתאומית. אפילה עמדה ובכתה מתוך קטטה שבמשחק, הפסיקה בכיה וטיהרה פניה לקראתו. משחקים היו יחד בין הסימטאות, וקול צחוקה המבועבע ומפכה כעולה ממעמקים מתלווה לו. היא היתה נותנת לו בנפש חפצה כל שבידה, מכפתורים צבעוניים עד עוגיות וממתקים, ועיניה הירקרקות כעיניה של אמה צופות בו בהנאת הודייה על שלקח מידה מה שנתנה לו. ילדים וילדות היו משחקים בצוותא ואיש לא ראה כל פגם בדבר; אף על פי כן התחיל ישראל מתבייש בה באותה כריכות של דבורה אחריו בגיל רך למדי. הילדים היו קוראים להם «חתן-כלה!»; אמהות היו שואלות אותו: «היכן דבורה?» כאילו היו השנים זוג בלתי נפרד. הדבר הרגיו ופגע כאחד. הוא השתדל להתחמק ממנה, והיא רדפה אחריו ודבקה בו על אפו וחמתו. כבר אז הרגיש באותה סתירה שבהרגשתו של אדם כשהוא נמצא ברשות היחיד שלו לבין אותה הרגשה עצמה שעה שהוא נמצא ברשות הרבים. כאשר נודמנה לו דבורה לְבדה בלי עדי-ראייה, היה משחק עמה בהנאה יתירה ומגלה לה צפונות ונסתרות מהרהורי לבו ואוחז בידה מתוך חיבה וריעות ומתענג כל כולו על מבע המסירות שבעיניה הירקרקות. ואילו כשנודמנה לו בנוכחותם של ילדים אחרים, היה מתזכר לה על כרחו ומעמיד פנים

שאין בינה לבינו ולא כלום, ואין לבו מתרכך כמלוא נימה אפילו כשהוא רואה עיניה הגדולות הפצועות מתמלאות דמעות.

במרוצת השנים נתרחקו זה מזה בתוקף סימני הבגרות שצצו בהכרתם זמן רב לפני שעלו בגופם. דבורה גדלה ובגרה והיתה לנערה יפה שהכל דיברו בשבחה. ילדה קטנה מתרוצצת הרבה באור השמש ומשתובבת בחוצות; משהיא בוגרת והולכת הריהי מרבה לשבת בין כתלי ביתה או בצל חצרה. הבית והצל החווירו את הנמשים שעל פרצופה והבליעו אותם בתוך גוון עורה הלבן הרך ועדין למראה כמין משי יקר. שערה השחור בשחור-כחול של עורב ירד מעבר לכתפיה בשתי צמות עבות וארוכות. צווארה ארוך וגוונו כעין תבטה, והכל בה מלא-בולט מבעד לשמלותיה ואם לא די בכך, הרי עדיין כרוכה היתה במסחרים אחרי ישראל נגיאה. שעה שעבר בסימטה ליד חלון ביתה הפונה לרחוב מובטח היה לו שיראה ראשה בחלון. בלכתו ברחוב היתה מופיעה לפתע כהולכת לתומה על ידו מחייכת אליו בצנעה ומסתכלת בו דרך מבטיה הכבושים כמנהגן של כל הנערות והנשים הכשרות בעיר. הוא היה שומע קול שירתה. קול נאה מסולסל בקע בצווארה הארוך והיא היתה שרה בלי הרף בין כתלי ביתה וחצרה. השכנות אמרו עליה שהיא שרה כומיר, ואיש לא קבל על קול-האשה שבה שחכמי התלמוד קבעו "קול באשה ערוה". שכן היתה בו מזהרה וענווה ובעלת-הקול לא עוררה חשד כלשהו בהתנהגותה הצנועה. לפעמים היה ישראל נגיאה שומע מבעד לחלון ביתה קול צחוקה המשתפך כאילו מתוך עשרות פעמוני-כסף זעירים בבת-אחת. היה זה צחוק שנבע מתוך צעירותה רעננותה ותמימותה, ואף בו היתה מטהרת-השירים שהיתה שרה בינה לבין עצמה.

אף על פי כן לא הציקה לו דמותה של דבורה לא בהרהור בהקיץ ולא בחלום. זכרונות-הילדות המשותפים לא עוררו בדמיונו כל קשר בין התוסס בדמיו לבין אותה ילדה נאה שהיתה מתרפקת עליו כל כולה. כשם שכל אותן פגישות-שבאקראי בימי בחרותו ובגרותו ופל אותם מבטי-תשוקה צנועים משל עיניה הירקרקות וכל אותם צלילי זמרה וצחוק, שהוא ידע שלא באו לעולם אלא למענו, לא עוררו בו הרהורי-תשוקה אליה. יתר על כן, גם לאזניו הגיעה השמועה שדבורה מסרבת להטות אוזן לדברי השדכנים והשדכניות שהתדפקו על דלת ביתה, והוא ידע את סיבת הדבר — היא מצפה לו. גדליה הנחתום אף הוא עצר אותו לא אחת ברחוב ושוחח עמו על הא ועל הא ורמז לו בדברים משתמעים לשני פנים על חיי הרווחה הצפויים לו ועל כך שהגיעה השעה לבחור שכמותו לשאת אשה ולהקים בית בישראל. כל אלה לא הפנו את כיוונו מחשבתו ודמיונו לעברה של דבורה. היא היתה עדיין בעיניו הילדה הקטנה שהתבייש להיראות בקרבתה לעיני הילדים הלועגים.

וכיחסו אל דבורה יחסו אל התנור. ככל שנתבגר והלך גברה רגישותו כלפי דעת-הבריות והוא התרחק מן התנור וקסמיו. נער לומד תורה אין זה

לפי כבודו לשבת ישיבה בטלה ולהציץ לתוך תנור בוער. נשים המוניות באות אל הנחתום ומלהגות ומקרקרות כתרנגולות, וכלום לא חסר לו לנער לומר סוגיה בתלמוד ומעיין בצנעה בספר הווהר אלא שאחת הנשים הללו תדבר אליו בקול רם ובנעימה של קירוב הלב על ענינים שבינו לבין אביו או על עניני קדירה. התנור על קסמיו לא עמד בקנה אחד עם מעמדו כעילוי בלימוד התורה וכבנו של ר' משה סופר סת"ם.

עכשיו קיבל על עצמו כל אותו סיכון שבהשפלת-כבוד ובלבד שיהא לו מקום נוח שאינו מעורר חשד להציץ הצצה חטופה במרים, בתו של רודריגו גלנטי, הבאה כמעט כל יום לבית-המלאכה של אביה לסייע לו ברישום הסחורות. נשים מעטות בעיר ידעו קרוא וכתוב: מרים ידעה גם תורת החשבון והיתה לעזר רב לאביה. רודריגו ראה בכך משום מצוה — כל עבודה בבתי המלאכה, בהם אין השכירים חייבים לעבוד יתר על המידה לשם פרנסתם והם חפשים לעסוק יותר בתורה, כמוה כעזרה במישרין ללומדי התורה שבקרב השכירים. אף מרים ראתה כך את עבודתה במשך שעתיים שלש ביום. באיסטנבול ישוב עם חברותיה ועסקה באריגת פרוכת לספר-תורה; כאן היא רושמת מספרים ומחשבת חשבוניות לאותה מטרה עצמה.

רוח עזה מקפאיה בצינתה גשבה בסימטאות שעה שנכנס לראשונה במין שפלות-קומה אל חדר התנור המפויח בעל התקררות המקומרות וקשתות האבן הגדולות. גדליה, שעמד איתה שעה בתוך הבור שלפני התנור מושך את המירדה בתנועת-יד זריזה, הפנה את פניו המוצתים באור הנחושת של אש התנור במין הפתעה שבשמחה:

— ברוכים הבאים! אירח חשוב!

ישראל שהרגיש עצמו כמין חולה הבא לקחת בגניבה תרופה אסורה וכמי שגונב דעתו של גדליה, אמר בשפל קול:

— באים להתחמם קצת...

— ודאי קר מאוד בחוץ אם נזכרת בחומו של התנור...

— קר ורוח נושבת-נושכת...

— ברוך בואך! כבר התגעגענו עליך! ראו נא ראו כמה גדל הבחור במרוצת השנים! עוד מעט ולא ימצאו בעיר כולה כלונסאות-חופה גבוהים למדי בשבילך... — גדליה היה כנראה במצב-רוח מרומם ביותר שנמשך כך אחר לשונו.

— כשנכנסים לחופה מרכינים את הראש... — היתה זו הערתו של משולם הצולע הסבל-השליח של הנחתום שישב חבוי בפניה בין השקים.

— אה, משולם! שלום עליך! זמן רב לא ראיתך...

— כשאין מסתכלים אין רואים... ובעצם, כלום יש על מה להסתכל? —

משולם היה מר-נפש ובעל לשון חריפה.

ישראל הסמיק על כרחו, ולבו נתחמם בו למראה גדליה ומשולם ולמשמע

הקובלנה החבויה שבדבריהם. אנשים אלה אוהבים אותו בפשטות וללא חשבון. הם קרובים לו יותר מכל יתר התושבים בעיר.

— באמת משולם, אתה טועה בי וחושד בכשרים ...

— שמעתי שאתה מהבר שירים לחתונות — הסיט לפתע משולם את השיחה לכיוון אחר.

— אה, ענינים של מה בכך. מעשי ילדות ...

— שירים אינם ענינים של מה בכך — הפטיר משולם בנעימה של כובד-ראש, ומניה וביה החל לשיר בניגון עממי שהיה נפוץ בעיר את השיר הבא:

יפה ברה אשר אורה   תדמה כמו סהר
בעת עמדה במילואה   לא עת תחסר זוהר
העת תביט ומאור עינה תפתח כמו צוהר
תשיט לבב כל רואיה אסור בתוך סוהר.

גדליה התפעל ביותר מקצב הדברים שהשתלבו בתוך הניגון העממי המוכר לו, והוא שאל בתמימות:

— הוא חיבר את השיר הזה?

— ומי יחברו? אני? — חזר משולם אל מרידותו — אני נושא על ראשי דברי-מאפה, ולא שירי חתנים ... שיר יפה ... דברים יוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב ... — את המלים האחרונות אמר בקול רווי דמעות.

הדבר נראה תחילה משונה בעיניו של ישראל נג'ארה, שמשולם ידע את השיר שחיבר רק לפני חדשיים ימים ושר אותו רק שלוש פעמים במסיבה של חתונה. משולם היה מן העלובים שבעלובי העיר. נוסף לצליעתו היו ידיו רועדות בשל מחלה בלתי ידועה ולא היה מוכשר לשום עבודה אחרת מלבד עבודתו הבזויה אצל הנחתום. ושמה לא די בכך, היו פניו מצולקים במידה מבהילה מכווייה קשה בימי ילדותו. בכל העיר לא נמצאה נערה או אלמנה שתיאות להינשא לו. הוא היה עדיין רווק בן שלשים שגר בחדר עלוב עם אמו הזקנה והוא היה חוסך מרווחיו הדלים לימי זקנה ומחלה שעה שלא יוכל עוד אפילו לעבוד בהובלת העיסה ודברי-המאפה הלוך ושוב מבתיהן של עקרות הבית אל התנור וחזור חלילה ... ואיש זה ידע את שירו מלה במלה בעל-פה, והוא שר בהטעמה נכונה וברעד של התרגשות נוגע ללב.

— ממי שמעת שיר זה? — נסתכמו כל הרהוריו בשאלה קצרה זו.

— שומעים, שומעים ...

— היית בחתונתו של רפאל פינטו?

— עדיין לא זכיתי לכבוד גדול כל כך ... שמעתי בבית-הקהה הירוק. בית-הקהה הירוק נקרא על שום צבע הסיד שבו סוייד המרתף הגדול בשוק בעלי-המלאכה — מקום משכנו של בית-הקהה להמוני-העם, השוליות והסבלים והחמרים ובעלי-המלאכה הקטנים. הכל סיידו בתיים בכחול, ואף

בעליו סעידי היה עושה כן אלמלא בלבול-דעתו בשעת הכנת הסיד — במקום צבע כחול שפך לתוכו צבע ירוק עז משיירי נוזל לצביעת בד שנתגלגל במקום. וכיון שחס על איבוד ממון לא שפך את הסיד הירוק אלא סיד בו את המרתף. וכך זכה בית-הקהות שלו לכינוי מיוחד. אניני-הדעת בעיר לא הביטו בעין יפה על אותו בית-קהות ולא משום צבעו הירוק יוצא-הדופן, אלא משום הרעש וההמולה שיושביו היו מעוררים בשעות הלילה. מצלתים וקתרוס וחלי-ירועים היו משמיעים שם קולם. לא מעטים מבין האורחים הקבועים היו מתבסמים שם כראוי ויוצאים במחולות או גם צוהלים צהלת שיכורים. פרנסי העיר שמו עינם על בית-הקהות הירוק וחיפשו תואנה לסגרו על בריח ומנעול, אך כיוון שלא יכלו למצוא בו כל עבירה על חוקי הדת ומנהגיה — השירים היו שירי קודש ברובם, והנגינות מניגוני שבת וחג ומועדי-שמחה של מצוה ואפילו המבוססים ביותר לא פרצו גדר — הגיחו לו לבית-הקהות הירוק... על כל פנים, שירו של ישראל נג'ארה שחובר במיוחד לחתונתו של ידידו רפאל פינטו, בן אחיו של הסוחר הנודע, התגלגל והגיע לבית-הקהות הירוק. ישראל, ספק נתנה על ששירו נתחבב על פשוטי-עם וספק הצטער על פחיתות הכבוד שבגלגול זה, והוא שאל:

— מי הביא את השיר אל בית-הקהות הירוק?

— שיר יפה הולך בלי רגלים ואף בלי כנפיים — הפטיר משולם בנעימה של קנאה. דומה, הוא עצמו עוסק בחיבור שירים בצנעה, אלא שמזלו אינו עולה לו כמזלו של בחור בן-טובים זה.

אותה שעה עברה בסימטה מרים בתו של רודריגו. היא היתה עטופה צעיף צמר שחור עבה שכיסה ראשה וכתפיה. בשל הרוח העזה שנשבה לעברה מלפנים כופפה פלג גופה העליון כדי להקל על הילוכה נגד הרוח. לא נראה בה בדמות הכפופה לא כלום משל נערה צעירה יפת-תואר — בתוך קיפולי הצעיף השחור העבה יכלה להתעטף גם אשה באה בימים והדבר לא היה משנה במאומה ממראה הדמות הכפופה. אף על פי כן נקפץ בו לבו של ישראל נג'ארה כאילו התחילו לתופף בקרבו בקצב מסחרר מהיר על תוף סמוי מן העין.

מרים צעדה הלאה באותה תנועה קצובה עד שראה דמותה הכפופה מן הצד ואחרי-כן מן העורף, ושוב נבלעה ונעלמה בפינת הסימטה לתוך הפתח הצר והנמוך שהוביל אל בית-המלאכה הגדול של אביה.

גדליה ומשולם לא הרגישו כל עיקר בתנועת הקיפאון שאחזה את הצופה לעבר הסימטה מוכת רוח החורף; ואף אילו הרגישו לא היו מסוגלים לנחש סיבתה.

